

วนเกษตรคนเก่ง

ต้นแบบ ส.ป.ก.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม
สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

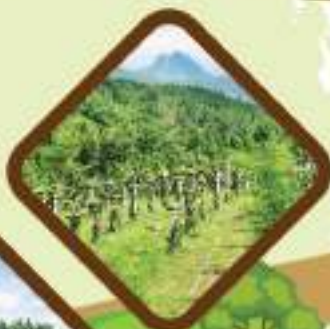

เอกสารเผยแพร่ ฉบับที่ 636

วนเกษตรคนเก่ง

ต้นแบบ ส.ป.ก.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม
สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

คำนำ

AGRICULTURAL LAND REFORM OFFICE

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ดำเนินโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของระบบวนเกษตรปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบวนเกษตร มุ่งเน้นให้เกษตรกรมีความมั่นคงทางอาหารและพึ่งพาตนเองได้ ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยน้อมนำศาสตร์พระราชา “ไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” มาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนงาน

“วนเกษตร” เป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรแบบผสมผสานระหว่างการผลิตทางด้านป่าไม้ควบคู่กับการเพาะปลูกพืชเกษตรและครอบคลุมถึงการผลิตทางด้านการปศุสัตว์และการประมงภายในพื้นที่หนึ่ง ๆ โดยเน้นการจัดการนิเวศเกษตรเลียนแบบระบบนิเวศธรรมชาติของป่าไม้

เอกสารเผยแพร่ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อยกย่อง เชิดชู และให้เกียรติเกษตรกรต้นแบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรรายอื่น ยังเป็นการสร้างแรงบันดาลใจและการถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดจนเป็นการขยายผลการทำวนเกษตรให้กับผู้ที่สนใจรวมทั้งเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถนำไปศึกษา ทำความเข้าใจและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

การจัดทำเอกสารเผยแพร่ “วนเกษตรคนเก่ง ต้นแบบ ส.ป.ก.” สำเร็จลุล่วงตามที่คณะผู้จัดทำคาดหวังไว้ เนื่องด้วยได้รับการสนับสนุนข้อมูลที่สำคัญและรูปภาพจากเกษตรกรต้นแบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินความร่วมมือในการประสานงาน และการอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเกษตรกรจากเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัดตลอดจนข้อชี้แนะ การให้คำปรึกษาและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์จากผู้บริหาร ส.ป.ก. ได้แก่ นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม รองเลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม นายวิวรรณ สงประเสริฐ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี และนางอาทิตย์ยา พองพรหมผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินซึ่งมีบทบาทสำคัญในการวางกรอบแนวทางการขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินสู่การปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการ คณะผู้จัดทำจึงขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

คณะผู้จัดทำ

กรกฎาคม 2564

สารบัญ

	หน้า
ปึกหมุดต้นแบบวนเกษตรคนเก่ง	1
นายกองมี อยู่ทิม จังหวัดพิษณุโลก	2
นายเอกชัย น้ำจันทร์ จังหวัดพิษณุโลก	6
นายทิพย์ ถิ่นสอน จังหวัดแพร่	10
นายประไพ ศิริบุญคุณ จังหวัดนครราชสีมา	14
นายสิทธิพล คำปาทุ จังหวัดบึงกาฬ	18
นายสาคร ทับทิมไสย์ จังหวัดมหาสารคาม	23
นายลำทอง ชาวเขา จังหวัดมุกดาหาร	28
นายสมศักดิ์ พงพรม จังหวัดเลย	33
นายมีชัย ตีเมการ จังหวัดสกลนคร	38
นายนวนศรี บุตรโคตร จังหวัดหนองบัวลำภู	42
นางวิไลวรรณ ธาณี จังหวัดอุบลราชธานี	47
นายจรรย์ แสงสาย จังหวัดจันทบุรี	52
นายวินัย สุวรรณไตร จังหวัดฉะเชิงเทรา	57
นายปรีชา บุญท้วม จังหวัดระยอง	62
นางจิตรา มุสิกพงศ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	66

ปีกหมุดต้นแบบวนเกษตรคนเก่ง

ต้นแบบ
วงกษตร
15 ราย

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายกอมมี อยู่ทิม

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดพิษณุโลก

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรศัพท์ : 063-108-3104
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 132 หมู่ 4 ตำบลท่าสะแก
อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 200,000 บาท
กิจกรรมหลัก : การเลี้ยงจิ้งหรีด และผลผลิตภายในแปลง เช่น หน่อไม้ เต้าร้าง

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 4 ตำบลท่าสะแก อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่ : 13
กลุ่ม/ระวาง : 158
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 3 ไร่ 3 งาน 41 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 3 ไร่ 3 งาน 41 ตารางวา

3 แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร โดยมีบ่อขุด
จำนวน 5 บ่อ และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

บ่อน้ำสำหรับใช้ในการเกษตร

4

กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : ยางนา ประดู่ พะยุง กระถิ่นเทพากระถิ่นณรงค์ เพกา ตะเคียน ชิงชัน พะยอม

ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : ทุเรียน ขนุน ส้มโอ ตะขบ ใผ่ ใผ่ลวก มะรุม กล้วย พักทอง สับปะรด ผักหวานป่า เต้าร้าง ใบเตยและฟ้าทะลายโจร

ปศุสัตว์ : จิ้งหรีด ไก่ และสุกร

ประมง : ปลานิล ปลาดตะเพียน ปลาดุก และปลาสร้อย

กิจกรรมอื่น : ทำแก๊สจากมูลสัตว์ใช้เองในครัวเรือน ทำปุ๋ยจากมูลสัตว์ ทำปุ๋ยอินทรีย์จากเศษใบไม้และวัชพืชในแปลง ใช้พลังงานทดแทนจากโซลาร์เซลล์

ปลูกไม้ผล ไม้กินได้ พืชผักสวนครัว และพืชสมุนไพร เช่น ขนุน กล้วย ส้มโอ ใบเตย และใผ่ ร่วมกับไม้ป่า ฯลฯ

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน โดยทำการเกษตรแบบผสมผสานร่วมกับการปลูกไม้ยืนต้นเต็มพื้นที่จำนวน 3 ไร่

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมทำไร่ข้าวโพดและมันสำปะหลังแบบเชิงเดี่ยวเป็นระยะเวลานานหลายปีจนดินเสื่อมโทรม ผลผลิตที่ได้เริ่มลดลงจึงได้ไปกู้เงินเพื่อซื้อสารเคมีและปุ๋ยเคมีเพราะคาดหวังว่าการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีอย่างเต็มที่จะทำให้ปริมาณผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น แต่ผลผลิตที่ได้กลับไม่มีคุณภาพ ปริมาณผลผลิตต่อไร่ต่ำลง ราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้เกิดภาวะขาดทุนจนเป็นหนี้สิน และสภาพดินในแปลงก็ยิ่งเสื่อมโทรมลง จนกระทั่งได้ดูสื่อสารคดีทางโทรทัศน์เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตราจารย์พระราช “ไม้ม 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” และเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาลที่ 9 รู้สึกมีกำลังใจ เชื่อมั่นและศรัทธา จนสามารถปรับเปลี่ยนจากการทำไร่เชิงเดี่ยวมาเป็นการทำเกษตรแบบผสมผสานร่วมกับการปลูกไม้ยืนต้น และไม้ป่า เริ่มต้นจากแนวคิดที่จะสร้างป่าในแปลงเกษตรของตนเอง โดยปล่อยพื้นที่แปลงทิ้งไว้ประมาณ 2 - 3 ปี ให้ไม้พื้นถิ่นและกระถินโตขึ้นจนรกทึบ ปลูกและหว่านเมล็ดไม้ป่าเข้าไปเพิ่มเติม เพื่อปรับสภาพนิเวศแปลงเกษตรให้มีลักษณะคล้ายนิเวศป่า ทำให้ดินที่เคยเสื่อมโทรมดีขึ้น มีอินทรีย์วัตถุ และมีความชุ่มชื้นสูง เนื่องจากต้นไม้หลากหลายชนิดทำให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศในแปลง หลังจากนั้นจึงได้บริหารจัดการแปลงเกษตรใหม่ โดยแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน เป็นลักษณะการทำเกษตรแบบผสมผสานร่วมกับการปลูกไม้ยืนต้นและไม้ป่าในแปลงเกษตร มีการขุดบ่อน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ปลูกพืชเกษตรที่กินได้ เช่นนาข้าว ไม้ผล ผักสวนครัวสมุนไพร ไม้เตาร้าง ฯลฯ เลี้ยงสัตว์ เช่น จิ้งหรีด ไก่ เลี้ยงปลา ทำปุ๋ย และแก๊สจากมูลสัตว์ ฯลฯ จนเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ มีความมั่นคงทางอาหารในแปลงเกษตรสามารถลดรายจ่ายสร้างรายได้ และปลดหนี้ได้ในที่สุด

การเลี้ยงจิ้งหรีด

7

จุดเด่นและประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- ดินและแปลงเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์สูง
- แปลงเกษตรกรรมมีความร่มรื่น นิเวศในแปลงมีลักษณะคล้ายนิเวศป่า
- แปลงเกษตรมีความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้มีผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้ตลอดทั้งปี
- มีการใช้ทรัพยากรในแปลงอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด
- ลดรายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากแปลงเกษตรมีความมั่นคงทางอาหารและสามารถผลิตแก๊สจากมูลสัตว์ใช้เองในครัวเรือน
- ลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากมีการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองจากเศษวัสดุเหลือใช้ และมูลสัตว์ โดยไม่ต้องซื้อปุ๋ยและสารเคมี
- สุขภาพกายและจิตดี เนื่องจากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ไม่มีการใช้สารเคมี
- ผลพลอยได้จากการทำวนเกษตร เช่น เห็ดระโงก เห็ดโคน ไข่มดแดง พืชสมุนไพร และกบตามธรรมชาติ สามารถสร้างรายได้สูง

8

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- การปลูกป่าแบบวนเกษตร คือการสร้างโอโซนให้ตัวเอง
- การทำวนเกษตรไม่ใช่แค่ทำการเกษตร แต่คือการสร้างระบบนิเวศให้ตัวเอง และชุมชน
- การปลูกไม้ใหญ่คือการฝากธนาคารให้ลูก ให้หลาน
- การทำวนเกษตร คือ การสร้างป่าไว้ในแปลงเกษตร การทำเกษตรในที่ร่มไม้ร้อน ไม่เหนียว มีกิน มีใช้ และมีรายได้

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงาน

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายเอกชัย น้ำจันทร์

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดพิษณุโลก
(ตัวแทนวนเกษตรแปลงชุมชน)

1 ข้อมูลเกษตรกร

- เบอร์โทรติดต่อ : 093-030-3961
- ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 45/5 หมู่ 8 ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง
จังหวัดพิษณุโลก
- สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 100 ครัวเรือน
- แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 100 ครัวเรือน
- รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 360,000 บาท (ปัจจุบันได้รับผลกระทบจากสถานการณ์
ไวรัสโควิด - 19 ทำให้มีรายได้ภาคการเกษตร
120,000 บาทต่อปี)
- กิจกรรมหลัก : ยางพาราและไม้เศรษฐกิจเชิงเดี่ยว

2 ข้อมูลที่ดิน

- ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 8 ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
- ประเภทที่ดิน : ป่าชุมชน
- พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 3,000 ไร่
- เนื้อที่ทำวนเกษตร : 3,000 ไร่

3

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

โรงเรือนเพาะต้นกล้าไม้ป่า
เช่น ประดู่ แดง พะยูง ยางนา

4

กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : ฉำฉา (จามจุรี) ประดู่ มะยมหิน มะค่าแต้ แดง ยางนา
พะยอม สัก พะยูง ไม้กม้น

ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : ส้มโอ กล้วย ผักสวนครัว พริก พักทอง มะม่วง สตอ ขนุน
เงาะลิ้นปี่

ปศุสัตว์ : แกะ สุกร ไก่

ประมง : เพาะเลี้ยงปลาตะเพียน ปลานิล ปลาช่อน กุ้ง หอย ในบ่อดินจากการ
สนับสนุนของ ส.ป.ก.พิษณุโลก

กิจกรรมอื่น : เหวถ่านและทำปุ๋ยชีวภาพจากมูลแกะ

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 3,000 ไร่ ดังนี้

- 5.1) ยางพารา ประมาณ 2,000 ไร่
- 5.2) มันสำปะหลังและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ประมาณ 1,500 ไร่
- 5.3) ไม้ผลและไม้ป่า ประมาณ 470 ไร่
- 5.4) แหล่งน้ำ ประมาณ 30 ไร่

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

แต่เดิมเกษตรกรเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ มันสำปะหลังและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ แต่ประสบปัญหาหาราคาผลผลิตที่ตกต่ำลงตามกลไกการตลาด พื้นดินหมดคุณภาพ จึงปรับเปลี่ยนมาเพาะปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว อาทิ กัลยัม ส้มโอ เงาะ พริก พักทอง จามจุรี ไม้ใช้สอย และสมุนไพรอื่น ๆ โดยเน้นปลูกให้หลากหลายที่สุด ภายในแปลงทำกิจกรรมด้วยการตัดแทนการไถหน้าดิน งดการใช้สารเคมี ผลผลิตที่ได้นำไปขายที่ตลาดในชุมชน ตลาดวังทอง ตลาดนัดร่มเขียว และตลาดในตัวเมืองพิษณุโลก มีการรวมผลผลิตกันเพื่อส่งขายในตลาด มีเกษตรกรเป็นคนกลางในการรับซื้อขาย เมื่อลงมือทำแล้วเห็นผล เห็นความร่มรื่น อุดมสมบูรณ์ ภายในแปลงเกิดความสมดุล มีพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น จึงเริ่มชักชวนเกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ใกล้เคียงให้ปรับจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาทำเกษตรผสมผสานและวนเกษตร โดยเริ่มจากการเพาะพันธุ์ต้นกล้าในแปลงตนเอง ขายให้กับเกษตรกรรายอื่นในราคาถูกเพื่อจูงใจ จากนั้นลงมือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง จนเป็นผู้นำชุมชนในปัจจุบัน

พื้นที่เตรียมการทำวนเกษตร โดยปลูกไม้ยืนต้น จำพวกไม้ป่า ไม้ใช้สอยไม้ผล
ร่วมกับพืชผักสวนครัว และสมุนไพร

7

จุดเด่น

- ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความคิดสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ เป็นผู้นำรุ่นใหม่
- คนในชุมชนให้ความร่วมมือ และสามารถดึงชุมชนข้างเคียงมาเข้าร่วมโครงการด้วย
- พื้นที่มีความเหมาะสม โดยผ่านการตรวจสอบจากช่าง ส.ป.ก. และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งตรวจสอบแล้วว่าอยู่ในเขต ส.ป.ก.
- สามารถพัฒนาเป็นวนเกษตรแปลงชุมชนตัวอย่างได้
- มีการตั้งคณะกรรมการในการดูแลและเข้าใช้ประโยชน์

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- สุขภาพจิตดีขึ้น เนื่องจากการทำวนเกษตรสามารถปลดหนี้และอยู่ได้อย่างยั่งยืน
- ลดรายจ่ายในครัวเรือน
- เกิดรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี
- สุขภาพร่างกายของคนในครอบครัวดีขึ้น
- ลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงาน

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- เปลี่ยนจากสองปีมาสองกลอง เปลี่ยนนายพรานให้เป็นไกด์
- ปลุกพืชเชิงเดี่ยวจนอายุ 60 ก็ตาย เปลี่ยนมาปลูกเกษตรผสมผสานและวนเกษตร จะทำให้มีกินมีใช้ได้ด้วย

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายกิตย ก็นสอน

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดแพร่

1 ข้อมูลเกษตรกร

- เบอร์โทรศัพท์ : 08-2196-7413
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 49/2 หมู่ 2 ตำบลบ้านถิ่น
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 4 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 1 คน
รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 120,000 บาท
กิจกรรมหลัก : ปลูกแก้วมังกรและมะม่วงน้ำดอกไม้

2 ข้อมูลที่ดิน

- ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่ : 71
กลุ่ม/ระวาง : 5045III3206
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 25 ไร่ 1 งาน 4 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 25 ไร่ 1 งาน 4 ตารางวา

ปลูกไม้ยืนต้นจำพวกไม้ป่าแซมในแปลงแก้วมังกร

3

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล และมีแหล่งน้ำธรรมชาติอื่น ๆ ได้แก่ แก้มลิง และอ่างเก็บน้ำชุมชน โดยใช้โซล่าเซลล์สูบน้ำขึ้นมาใช้

4

กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : สัก พะยุง กระถินเทพา สนประดิพัทธ์

ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : มะขามเปรี้ยว มะม่วง มะม่วงหิมพานต์ มะพร้าว ส้มโอ ฝรั่ง กล้วย หม่อน ขนุน อาโวคาโด มะนาว พุทราขนมสด เสาวรส ผักหวาน แก้วมังกร และพืชสวนครัว

ประมง : ปลาดุก และปลานิล

กิจกรรมอื่น : น้ำหมักชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ ฮอร์โมนไข่ จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง และ โซล่าเซลล์

บ่อเลี้ยงปลา ต้นพริกที่อยู่ในแปลง

ต้นเสาวรส

ผลเสาวรส

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 25 ไร่ 1 งานดังนี้

- 5.1) ปลูกไม้ผล 15 ไร่
- 5.2) ปลูกไม้ยืนต้น 6 ไร่ (สัก พะยุง กระถินเทพา สนประดิพัทธ์)
- 5.3) โรงหมักปุ๋ย 1 งาน
- 5.4) ป่าธรรมชาติ เนื้อที่ 2 ไร่
- 5.5) ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ เนื้อที่ 2 ไร่

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมเกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยว (แก้วมังกร) รุ่นพ่อแม่ทำข้าวโพดในป่าสัก หลังจากนั้นเริ่มปลูกแก้วมังกร และไม้ยืนต้นต่างๆ มีความคิดอยากปรับเปลี่ยนพื้นที่จากพืชเชิงเดี่ยวเป็นพืชผสมผสาน ปลูกพืชหลากหลายชนิด และเพิ่มพื้นที่สีเขียว บวกกับในหัวของเดือนมีนาคม และเมษายน เป็นช่วงฤดูร้อน ซึ่งอากาศช่วงนี้จะร้อนมาก ไปไม่รุ่งเอยะ อยากให้มีอากาศบริสุทธิ์ จึงนึกถึงการทำวนเกษตร เริ่มจากการรักษาไม้เดิมที่มีอยู่ เช่น ไม้สัก ไม้พะยุง เพิ่มการปลูกไม้ผล และพืชสมุนไพรเพิ่มเข้าไป รวมถึงการเลี้ยงปลา เนื่องจากมีอ่างเก็บน้ำติดกับโครงการแก้มลิง เพื่อผลผลิตที่หลากหลาย ทำให้เกิดความหลากหลายในแปลงมีรายได้เพิ่มขึ้นและปี พ.ศ. 2560 ส.ป.ก. เข้ามาสนับสนุนพันธุ์ไม้เศรษฐกิจตามโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสนับสนุน ไม้ซางหม่น โดยนำไม้ที่ได้มาปลูกล้อมรอบพื้นที่ทั้งหมด ไว้สำหรับเป็นไม้กันลม (Wind Break) รายได้หลักคือผลผลิตจากการปลูกแก้วมังกร ส่วนไม้สามารถแปรรูปทำเฟอร์นิเจอร์ได้หลังจากทำวนเกษตร เริ่มไม่ใช้สารจากเคมี และมีพื้นที่สีเขียวดังที่คิดไว้ ส่งผลให้สุขภาพ ร่างกายดีขึ้น รวมถึงรายได้ที่ตามมาอีกด้วย

ต้นแก้วมังกร

7

จุดเด่นและประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- มีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย สามารถรับรองรายได้ให้ครัวเรือนตลอดทั้งปี เพิ่มมูลค่าในที่ดินมากขึ้น ทำงานน้อยลง
- เกษตรกรศึกษาและขยายตลาดเรียนรู้ เข้าใจในหลักการทำเกษตร โดยสามารถผลิตตามความต้องการของตลาดทำให้ได้ราคาที่สูง
- การทำเกษตรแบบพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้ต้นไม้และผลผลิตทางการเกษตรมากขึ้นแต่ใช้สารเคมีน้อยลงจนปัจจุบันแทบจะไม่มีการใช้สารเคมี
- มีหลักประกันด้านอาหารที่เพียงพอในยุคโควิด

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงาน

8

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- ปลุกต้นไม้ที่เกื้อกูลกันเพื่อลดปัญหาศัตรูตามธรรมชาติ
- ทำบ่อน้ำเป็นแนวกันไฟป่าและเลี้ยงปลา เนื่องจากเคยเกิดไฟป่า
- ปลุกไม้ที่กินได้เพื่อความมั่นคงทางอาหาร
- ปลุกไม้ยืนต้นเพื่อเป็นแนวกันลมแบบธรรมชาติ

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายประไพ ศิริบุญคุณ

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดนครราชสีมา
(ตัวแทนวนเกษตรแปลงชุมชน)

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรศัพท์ : 089-583-9902
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 74 หมู่ที่ 6 ตำบลหนองมะนาว
อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 219 ครัวเรือน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 219 ครัวเรือน
รายได้จากการเกษตรต่อปี : 65,000บาท/ครัวเรือน
กิจกรรมหลัก : ทำนา

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 6 ตำบลหนองมะนาว อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา
ประเภทที่ดิน : ป่าชุมชน
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 542 ไร่ 0 งาน 0 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 542 ไร่ 0 งาน 0 ตารางวา

กิจกรรมชุมชนร่วมกันทำนาปลูกข้าวเพาะต้นกล้าไม้ป่า เช่น สัก พะยูง ตะเคียนทอง

3

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรมีอ่างห้วยทรายขนาด 100 ไร่ และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

สภาพพื้นที่ภายในแปลง

4

กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : สัก ยางนา ไม้ ชี้ตื้นเหมียดป่าตุมกาหวาย และไม้ป่าอื่น ๆ
ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : มะม่วงชุมเห็ดเทศ และสมุนไพรพื้นบ้าน

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 542 ไร่ ดังนี้

- 5.1) ปลูกไม้ยืนต้น (ต้นแดง เต็ง รัง ประดู่)
- 5.2) สวนสมุนไพร
- 5.3) สวนไผ่
- 5.4) ไม้ผล
- 5.5) แหล่งน้ำสำหรับการเกษตร

ชุมชนร่วมกันในการปลูกป่าชุมชนจากที่ได้เพาะกล้าไว้

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

พื้นที่เดิมเป็นป่าชุมชน แต่ถูกคนนอกลักลอบเข้ามาตัดไม้และหาของป่า จนพื้นที่ป่าถูกทำลายคนในชุมชนจึงมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ไว้ เพื่อเป็นแหล่งอาหารและแหล่งต้นน้ำของอำเภอคงโดยร่วมมือกันจำนวน 219 ครอบครัว ปลูกไม้ป่า ไม้ผล ไม้ท้องถิ่น ไม้ยืนต้นทดแทนป่าที่ถูกทำลายและปลูกเพิ่มเติมในพื้นที่ข้างเคียง (พื้นที่ยึดคืน) เพื่อขยายพื้นที่ป่า ความตั้งใจของชุมชนต้องการสร้างและอนุรักษ์ป่าผืนใหญ่ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำของอำเภอคงให้ไหลหล่อเลี้ยงคนในชุมชน และไหลลงสู่อ่างห้วยตะค้อเพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำที่ใช้สำหรับอุปโภคบริโภคและเป็นแหล่งอาหารของชุมชนและ ส.ป.ก. ได้เข้ามาสนับสนุนโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสนับสนุนพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ในพื้นที่ยึดคืน ในลักษณะวนเกษตรแปลงชุมชน โดยใช้กลไกความร่วมมือของชุมชนในการขับเคลื่อนการเพิ่มพื้นที่สีเขียว

7

จุดเด่น

- เป็นพื้นที่ป่าขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ให้กับชุมชน
- มีต้นไม้ใหญ่หลากหลายชนิดในพื้นที่เป็นทุนเดิม
- ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- ชุมชนมีความสามัคคี และร่วมมือกันดูแลรักษา
- เป็นแหล่งต้นน้ำของอำเภอคง

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- สภาพดินอุดมสมบูรณ์มากขึ้นชุ่มชื้น
- แปลงมีความหลากหลายทางชีวภาพ
- มีรายได้เพิ่มขึ้น

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงาน

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- สร้างแหล่งอาหารชุมชน (ธนาคารอาหารชุมชน)
- อนุรักษ์และสร้างพื้นที่ป่าชุมชน โดยชุมชน และเพื่อประโยชน์ของชุมชน
- เมื่อมีป่า ธรรมชาติก็จะมอบสรรพสิ่งคืนมาให้ เช่น เห็ด สัตว์ป่าน้อยใหญ่ เพื่อเป็นทุนให้ลูกหลานต่อไปในอนาคต

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายสิกริพล คำปาญ

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดบึงกาฬ

1 ข้อมูลเกษตรกร

- เบอร์โทรศัพท์ : 061-6409602
- ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 7 หมู่ที่ 6 ตำบลนาแสง
อำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ
- สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 3 คน
- แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 3 คน
- รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 300,000 บาท (ปัจจุบันได้รับผลกระทบจากสถานการณ์
ไวรัสโควิด - 19 ทำให้มีรายได้ภาคการเกษตร
50,000 บาทต่อปี)
- กิจกรรมหลัก : ปลุกและแปรรูปพืชสมุนไพร
(เนื่องจากไม้ป่าอื่นยังมีอายุไม่มากพอในการเก็บเกี่ยว)

2 ข้อมูลที่ดิน

- ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 6 บ้านคำแคนพัฒนา ตำบลนาแสง อำเภอศรีวิไล
จังหวัดบึงกาฬ
- ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ข
- แปลงเลขที่ : 6
- กลุ่ม/ระวาง : 5745118204
- พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 10 ไร่ 2 งาน 6 ตารางวา
- เนื้อที่ทำวนเกษตร : 10 ไร่ 2 งาน 6 ตารางวา

แปลงสมุนไพร

3

แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำไม่เพียงพอ โดยมีการเจาะบ่อบาดาล 1 บ่อ สามารถให้น้ำได้ประมาณ 4,000 ลิตร (งบประมาณตนเอง) และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล ทั้งนี้ ได้ขอรับการสนับสนุน บ่อบาดาลจาก ส.ป.ก. โดยเป็นบ่อบาดาลระบบโซล่าเซลล์ ในปีงบประมาณ 2564 (งบกองทุน) ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินการ เนื่องจากแปลงเกษตรกรรมห่างจากบ่อประปาของหมู่บ้าน ประมาณ 20 เมตร และมีค่าน้ำที่แพงจึงไม่สามารถต่อระบบน้ำประปามาใช้ทำเกษตรกรรมได้

4

กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : พะยูง ยางนา มะค่า ลักทอง ตะเคียนทอง พะยอม หนุมานสุพรรณ มะเดื่อชุมพร

ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : ช้างเท้าขาว สิริธรวัลลี สมอไทย มะขามป้อม กำลังเสือโคร่ง เท้ายายม่อม ทุเรียนเทศ ขันทองพยาบาท มะกล่ำตาไก่ มะค่าติ้ว การบูร อบเชย ฟ้าทะลายโจร กล้าย ทุเรียน มะขาม ขนุน ขมิ้นชัน ว่านไฟ ว่านชักมดลูกว่านนางคำ ว่านสาวหลง ไพล ขมิ้นอ้อย พลับพลึง เสลดพังพอนตัวผู้ เสลดพังพอนตัวเมีย สเลเต รากจืด ถั่วเขียวรางแดง

ปศุสัตว์ : - (ในอนาคตวางแผนเพาะเลี้ยงปลาหมอและปลาตะกวดในบ่อซีเมนต์)

กิจกรรมอื่น : ทำน้ำหมักและปุ๋ยหมักชีวภาพจากเศษอาหารในครัวเรือนและวัสดุเหลือใช้ในแปลง และการปลูกสมุนไพรโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านและวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 10 ไร่ ดังนี้

- 5.1) สวนสมุนไพรและไม้ป่า 8 ไร่
- 5.2) ข้าวไร่กับยางประมาณ 1 ไร่
- 5.3) ทำร่องน้ำรอบแปลงเพื่อกันน้ำเสียประมาณ 1 ไร่

สวนผสมสมุนไพร อาทิ ว่านชักมดลูกและสมอไทย

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

ภายในแปลงแต่เดิมเป็นป่าไม้สมบูรณ์ แต่เกษตรกรถางป่าเพื่อปลูกยางพาราตามราคาที่สูงขึ้นในขณะนั้น แต่ประสบปัญหาราคายางที่ตกต่ำลงตามกลไกการตลาด สภาพดินเสื่อมโทรม และขาดธาตุอาหาร จึงเริ่มตัดต้นยางทิ้งและปลูกต้นครามเพื่อปรับปรุงดิน โดยอาศัยแหล่งน้ำจากบ่อบาดาลและน้ำฝนตามฤดูกาล ทำให้สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการปลูกพืชอื่น อีกทั้ง เกษตรกรมีความผูกพันกับวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางด้านการใช้สมุนไพรรักษาโรคมาจากบรรพบุรุษ จึงเริ่มปลูกพืชสมุนไพรในแปลง โดยหาเมล็ดพันธุ์สมุนไพรจากการซื้อขาย แลกเปลี่ยน ตามธรรมชาติ และขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ จากนั้นจึงเริ่มปลูกไม้ป่า ไม้พื้นถิ่น ไม้หายาก และไม้ยืนต้นอื่นเพิ่มเติม ได้เมล็ดพันธุ์และต้นพันธุ์มาจากการไปศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรท่านอื่นทั้งในและนอกจังหวัดบึงกาฬ และการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน อาทิ ส.ป.ก. และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ทั้งนี้ ภายในแปลงมีการเพาะปลูกโดยยึดหลักการไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี มีการขุดคลองรอบแปลงเพื่อกั้นน้ำเสียและน้ำที่อาจมีสารเคมีจากแปลงข้างเคียง ปลูกพืชหลายระดับเพื่อช่วยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และปลูกพืชเป็นแนวเพื่อดูดซับและกรองสารเคมีจากแปลงอื่น ปลูกพืชโดยการยกร่องปลูกไม้ยืนต้นห่างกัน 3 เมตร ภายในระยะห่างมักหาพืชแซมเป็นกล้วย งาม ข้าวไร่ หรือสมุนไพรอื่นเพิ่มเติม ทำให้ในปัจจุบัน มีสมุนไพรปลูกในพื้นที่ตนเองกว่า 78 ชนิด พื้นดินเกิดความอุดมสมบูรณ์ ระบบนิเวศเกิดความสมดุล จนสามารถขอการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Organic Thailand) จากกรมวิชาการเกษตรได้

7

จุดเด่น

- สภาพพื้นที่ภายในแปลง มีระบบนิเวศที่สมดุล ดินอุดมสมบูรณ์ มีระบบนิเวศคล้ายระบบนิเวศป่าธรรมชาติ
- ทำแปลงเกษตรเป็นระบบอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี ซึ่งสามารถลดต้นทุนการผลิตและได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Organic Thailand) จากกรมวิชาการเกษตร
- ผลิตปุ๋ยใช้เอง โดยนำเศษอาหารจากครัวเรือนและวัสดุเหลือใช้ในแปลงมาหมักเป็นปุ๋ยชีวภาพ
- มีองค์ความรู้ในเรื่องการปลูกพืชที่เกื้อกูลกัน ปลูกพืชหลายระดับ เพื่อช่วยส่งเสริมกันหรือปกป้องกันและกัน

ต้นปทุมมา

- มีความผูกพันกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและประเพณีท้องถิ่นในการกำหนดวันเพาะปลูก วันเก็บเกี่ยว วันแปรรูป รวมถึงการสวดมนต์เสริมสิริมงคลให้กับสมุนไพร ก่อนนำมาแปรรูป
- มีองค์ความรู้ เครื่องมือ และนวัตกรรมในการแปรรูปสมุนไพร อาทิ โรงอบพลาโบลาโดมพลังงานแสงอาทิตย์ เครื่องสับสไลด์สมุนไพร เครื่องบดสมุนไพร เครื่องร่อนสมุนไพร และเครื่องใส่สมุนไพรลงแคปซูล
- มีการแปรรูปสมุนไพรที่หลากหลาย อาทิ น้ำมันว่านสมุนไพร ยาหม่องสมุนไพร และลูกประคบสมุนไพร ขายภายในชุมชน พื้นที่ข้างเคียง ตลาด รวมถึงการออกบูธต่าง ๆ
- สามารถนำผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ผ่านการแปรรูป ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และนำสินค้าไปขายในร้านภูฟ้าทุกปี
- ในแปลง มีไม้หายากและมีมูลค่า เช่น ต้นสิรินธรวัลลี พะยูน สักทอง ชันทองพญาบาท มะเดื่อชุมพร และพญาเสือโคร่ง สามารถขยายพันธุ์เพื่อจำหน่ายได้

ว่านสาวหลง

8 ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- มีความสุขในการทำเกษตร
- คุณภาพดิน และสิ่งแวดล้อมดีขึ้นหลังจากที่เลิกทำพืชเชิงเดี่ยว
- เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต ให้นักเรียน เกษตรกรมาเรียนรู้
- ปลูกพืชสมุนไพรได้หลากหลายมากขึ้น จากเดิมปลูกได้ไม่กี่ชนิด
- มีรายได้ตลอดทั้งปี เหมือนฝากธนาคารไว้

9 แนวคิดในการทำวนเกษตร

- ทำแปลงให้ทำอยู่ทำกินได้ในทีเดียว
- ปลูกให้แน่น ปลูกให้เต็มแปลง ไม่ถึง 10 ปีจะได้พื้นที่ป่าคืนมา
- ยกป่ามาไว้ที่บ้านเพื่อความพร้อมในการใช้งานตลอดเวลา และไม่เป็นการเบียดเบียนป่าด้วย

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายสาคร กัททิมไสย์

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดมหาสารคาม

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรติดต่อ : 081-381-7493
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 209 หมู่ที่ 9 ตำบลโนนแดง
อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 8 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
รายได้จากการเกษตรต่อปี : -
กิจกรรมหลัก : เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และวนเกษตร

นาข้าว

2

ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน	: หมู่ที่ 9 ตำบลโนนแดง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
ประเภทที่ดิน	: ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่	: 3 กลุ่ม/ระหว่าง : 663 พื้นที่ 4 ไร่ 1 งาน 4 ตารางวา
แปลงเลขที่	: 13 กลุ่ม/ระหว่าง : 663 พื้นที่ 6 ไร่ 3 งาน 74 ตารางวา
แปลงเลขที่	: 37 กลุ่ม/ระหว่าง : 663 พื้นที่ 5 ไร่ 3 งาน 59 ตารางวา
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน	: 17 ไร่ 0 งาน 37 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร	: 9 ไร่ 3 งาน 74 ตารางวา

ไม้ผล เช่น มะกรูด มะนาว

3

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร (บ่อใหญ่ 2 บ่อ บ่อเล็ก 3 บ่อ) โดยอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

บ่อน้ำในแปลง

นาข้าว

ป่าไผ่แซมในแปลง

4

กิจกรรมในแปลง

- ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก :** พะยูง ยางนา มะฮอกกานี ประดู่ป่า แดง นนทรีป่า คุณ
 ขี้เหล็ก เต็ง มะค่า สีเสียด สะเดา ก้ามปู ประดู่กิ่งอ่อน
 หางนกยูง แคป่า แคฝรั่ง แคบ้าน แต๊ อังแอ้ง เหมือดแอ่
 พลอง และชาด
- ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร :** มะขามป้อม มะม่วง มะยม มะกรูด มะนาว มะไฟ
 มะขามเปรี้ยว กระท้อน หมากเฒ่า ขนน ละมุด ใผ่ ลูกหว้า
 กระสังข์ ฟ้าทะลายโจร ดี้ว เม็ก ย่านาง มะม่วงทิมพานต์
 ฝรั่ง กล้วย ข่า ตะไคร้ ผักหวานป่า ผักหวานบ้าน เพกา
 เซอร์รี่ ดีปลาช่อน สับปะรด น้อยหน่า ผักก้าม มะพร้าว
 ชมพู่ มะกอก กระถิน หมากเฒ่าป่า ขี้เถ้า ตังซี่ และพุทรา
- ปศุสัตว์ :** เลี้ยงหมูหลุมในระบบเกษตรกรรมธรรมชาติ เลี้ยงโค เลี้ยงกระบือ
 เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา
- กิจกรรมอื่น :** ทำปุ๋ยหมัก ทำจุลินทรีย์ท้องถิ่น (IMO) ผลิตน้ำหมักสูตรเชื้อราขาว 7 ชนิด
 เพาะพันธุ์กล้าไม้ ทำข้าวอินทรีย์ และทำกล้วยอบแห้ง

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 17 ไร่ ดังนี้

- 5.1) ที่นา เนื้อที่ 2 ไร่
- 5.2) บ่อน้ำขนาดเนื้อที่ 2 ไร่ (บ่อใหญ่ 2 บ่อ บ่อเล็ก 3 บ่อ) ไว้ใช้ทำการเกษตรเลี้ยงปลา และเลี้ยงกบ
- 5.3) ทำวนเกษตร เนื้อที่ 9 ไร่ โดยปลูกทุกอย่างอยู่ในป่า
- 5.4) เลี้ยงสัตว์ 1 ไร่ มี หมู วัว ไก่พื้นบ้าน
- 5.5) ปลูกพยูง 2 ไร่
- 5.6) ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ เนื้อที่ 1 ไร่

เห็ดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

ปลูกไม้ผล (สวนกล้วย)

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมทีแปลงนี้มีความอุดมสมบูรณ์มากแต่ได้ถูกตนเองทำลายลงกับมือเพราะต้องการปลูกมันสำปะหลังซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยว พบกับภาวะการขาดทุน สภาพแวดล้อมก็เสื่อมโทรมลง ต่อมาจึงได้เข้ามาเรียนรู้กับโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน (คพป.) โดย ส.ป.ก.มหาสารคาม จึงได้น้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อหลวงเป็นต้นแบบในการวางแผนบริหารจัดการกิจกรรมในแปลงเกษตร จึงกลับมาคิดทบทวนเข้าใจในคำว่าเกษตรแบบผสมผสานมากขึ้นและปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรผสมผสานมาจนถึงปัจจุบัน บริหารจัดการแปลงให้เกิดประโยชน์สูงสุด จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ครอบครัว พออยู่พอกิน มีแหล่งอาหารปลอดภัยมีรายได้ อีกทั้งได้รักษาสีเขียวตลอดระบบนิเวศฟื้นกลับมา การทำเกษตรผสมผสาน ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรที่มีความคิดเหมือนกันพึ่งพากันเอง ในชุมชนและเผยแพร่แนวคิดขยายผลสู่คนในชุมชน

7

จุดเด่นและประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- มีอาหารตามฤดูกาลที่หลากหลาย สามารถบริโภค - อุปโภคในครัวเรือน สร้างรายได้ตลอดทั้งปี
- มีความหลากหลายทางชีวภาพ เกิดความสมดุลของระบบนิเวศได้ธรรมชาติ และป่าไม้กลับคืนมา
- มีความร่มรื่น เป็นสถานที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ขยายผลให้กับคนในชุมชนและผู้สนใจในการเดินทางมาศึกษาดูงาน
- มีการนำผลผลิตที่ปลอดสารพิษในแปลงไปจำหน่ายที่ตลาดนัดสีเขียวโรงพยาบาลบรบือ เป็นตลาดบุญ ตลาดทางเลือกให้กับผู้ที่รักสุขภาพมีธนาคารอาหารเป็นของตัวเอง
- เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่เยาวชน และท้องถิ่น
- มีรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรตลอดทั้งปี

พื้นที่โดยรวมเป็นการปลูกไม้ยืนต้น
ร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตร

8

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- มีป่าเบญจพรรณเหมือนมีซูเปอร์มาร์เก็ตให้ครอบครัว และสร้างรายได้ตลอดทั้งปี และแบ่งปันพี่น้องในชุมชน
- การสร้างป่าเป็นการสร้างปอดในการฟอกอากาศบริสุทธิ์ให้กับคนทั้งโลก
- การปลูกป่าทำให้น้ำพาจิตใจเรามาอยู่ที่แปลงของตนเอง อย่างน้อยต้องปลูกต้นไม้ให้ได้วันละต้น
- ปลูกป่าแล้วนกได้เข้ามาอาศัยความร่มเย็น แล้วนกยังช่วยเราปลูกป่าได้อีกด้วย

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายลำทอง ชาวเงา

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดมุกดาหาร

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรศัพท์ : 096-791-1568
ที่อยู่ปัจจุบัน : หมู่ที่ 9 ตำบลงหลวง อำเภอกงชุม
จังหวัดมุกดาหาร
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 4 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 4 คน
รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 220,000 บาท
กิจกรรมหลัก : ยางพาราและข้าวเจ้าคอนแคน (ค้อนหมาขาว)

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 9 ตำบลงหลวง อำเภอกงชุม จังหวัดมุกดาหาร
ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่ : 11
กลุ่ม/ระวาง : 1364
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 28 ไร่ 1 งาน 80 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 28 ไร่ 1 งาน 80 ตารางวา

สภาพพื้นที่ภายในแปลง และการปลูกพืชแซมในสวนยางพารา

แหล่งน้ำ

ตามฤดูกาล

กิจกรรมในแปลง

แคน ๆลล

ส้มโอ กล้วย ตะไคร้ พริกไทยมะละกอและผักสวนครัวต่างๆ

: ไก่ โคน และเป็ด

: ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาช่อน ปลาดุก ปูชน หอยหอม

: ชำกล้าคอนแคน ยางพารา

สิ่งมีชีวิตในแปลง อาทิ เห็ดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หอยขม ไล่เดือนและบ่อเลี้ยงปูชน

การขยายพันธุ์ใหม่และพันธุ์ไม้ในแปลง

มะขามป้อมและคอนแคน

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 28 ไร่ ดังนี้

- 5.1) ที่นา เนื้อที่ 7 ไร่ ไว้สำหรับบริโภค เป็นนาข้าวเหนียว
- 5.2) บ่อน้ำขนาดเนื้อที่ 1 ไร่ 3 บ่อ ไว้ใช้ทำการเกษตรและเลี้ยงปลา
- 5.3) สวนยางพารา เนื้อที่ 4 ไร่
- 5.4) ป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง เนื้อที่ 5 ไร่ ปลูกลูกหวานป่า ต้นคอนแคน และไม้ผล
- 5.5) ป่าธรรมชาติ เนื้อที่ 5 ไร่
- 5.6) ที่อยู่อาศัย และอื่นๆ เนื้อที่ 4 ไร่

การแบ่งพื้นที่ปลูกไม้ผลและการทำนา

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

ประมาณปี พ.ศ. 2543 มีที่ดินทำกินจำนวน 28 ไร่ โดยทำไร่มันสำปะหลัง เป็นอาชีพหลัก และแบ่งพื้นที่ปลูกข้าวสำหรับบริโภคในครัวเรือนตลอดระยะเวลา 10 ปี ราคามันสำปะหลังขึ้น - ลง ไม่มีความแน่นอน ประกอบกับไม่เคยทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ทำให้เกิดหนี้สินและภาวะขาดทุนจึงคิดจะเปลี่ยนไปทำสวนยางพารา เพราะช่วงนั้นยางพารา ราคาดี โดยได้กู้เงินจำนวนกว่าหนึ่งล้านบาทเพื่อทำสวนยางพารา ทำให้เกิดหนี้สินเพิ่มขึ้น เป็นจำนวนมาก ช่วงแรกรายได้จากการทำสวนยางพาราค่อนข้างดี แต่เมื่อประสบปัญหา ราคายางตกต่ำ หนี้สินที่มีอยู่เดิมยิ่งเพิ่มขึ้น หลังจากนั้นได้มีโอกาสเข้าอบรมศึกษาดูงาน จากหน่วยงานของภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เกษตรอำเภอกกตุมศุขย์อันแปงและตำรวจตระเวนชายแดนโดย ส.ป.ก. ได้ส่งเสริมให้ ปลูกไม้ยืนต้นร่วมกับการทำการเกษตรและองค์ความรู้ที่จำเป็นในการทำการเกษตร จึงเกิด แรงบันดาลใจในการปรับเปลี่ยนแนวคิดที่จะปลูกพืชหลากหลายชนิด โดยเริ่มต้นจากการ ปลูกไม้ยืนต้นไม้กินได้ ไม้ผล ไม้ป่า ไม้ใช้สอย ไม้พืชน้ำ สมุนไพร พืชสวนยางพารา เพื่อปรับเปลี่ยน การทำเกษตรเชิงเดี่ยว สู่การทำเกษตรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างความมั่นคง

ทางอาหารในแปลง มีการเลี้ยงปลาตะเพียน ปลานิล ปลาช่อน ปลาดุก ปูชน หอยหอม รวมถึงการเลี้ยงไก่ เป็ด และโคร่วมด้วย นอกจากนี้ยังมีการจัดการน้ำภายในแปลงอย่างเป็นระบบ โดยการวางท่อน้ำทั่วแปลง ใช้หลักของแรงดันน้ำและการไหลของน้ำจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ เนื่องจากพื้นที่แปลงมีความลาดชันจึงสามารถกระจายน้ำได้ทั่วถึงทั้งแปลง ทำให้แปลงมีความชุ่มชื้น ต้นไม้มีความอุดมสมบูรณ์ ระบบนิเวศสมดุลแปลงมีผลผลิตที่หลากหลายตลอดทั้งปี ส่งผลให้ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือน มีความมั่นคงทางอาหารในแปลง ไม่ต้องกังวลกับการผันผวนของราคาสินค้าเกษตร เนื่องจากมีรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี และสามารถปลดหนี้ได้

นายลาทองได้กล่าวว่า “หัวใจสำคัญของการทำวนเกษตรคือ ต้องมีใจรัก ใฝ่เรียนรู้ รู้จักการวางแผนการปลูกและความเหมาะสมกับชนิดพันธุ์ไม้ที่เลือกปลูกกับสภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศของพื้นที่ต้องมียอดความรู้ในเรื่องการปลูกพืชที่เกื้อกูลกัน พืชชนิดไหนปลูกใกล้กัน จะช่วยส่งเสริมกัน กำจัดศัตรูพืชให้เก้กันเพื่อให้เกิดระบบนิเวศที่สมบูรณ์”

7

จุดเด่น

- สภาพพื้นที่ภายในแปลง มีระบบนิเวศที่สมดุล ดินอุดมสมบูรณ์ มีระบบนิเวศคล้ายระบบนิเวศป่าธรรมชาติ
- มีการบริหารจัดการแปลงแบบครบวงจร นำผลผลิตจากแปลงมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ และนำส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ เช่น ใบ กิ่ง ก้าน และราก มาสกัดเป็นสารต่างๆ เพื่อใช้บำรุงพืชและไล่แมลง สามารถใช้ในแปลงตัวเอง และจำหน่ายเกิดเป็นรายได้เสริม
- ทำแปลงเกษตรเป็นระบบอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีซึ่งสามารถลดต้นทุนการผลิต และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- ผลิตปุ๋ยใช้เอง โดยนำส่วนต่างๆ ของต้นไม้ที่เหลือใช้ เช่น ใบไม้ กิ่งไม้ เปลือกผลไม้ มาทำปุ๋ยหมัก
- มียอดความรู้ในเรื่องการปลูกพืชที่เกื้อกูลกัน พืชชนิดไหนปลูกใกล้กัน จะช่วยส่งเสริมกัน กำจัดศัตรูพืชให้เก้กัน
- มียอดความรู้เรื่องการขากลำไม้คอนแคน สามารถขยายผลสู่ชุมชน และสามารถขยายพันธุ์เพื่อจำหน่ายเกิดเป็นรายได้
- ในแปลงมีไม้ที่มีมูลค่า และไม้ที่สร้างรายได้ เช่น พะยูง ประดู่ สัก และคอนแคน
- มีการจัดการน้ำภายในแปลงอย่างเป็นระบบ สามารถกระจายน้ำได้ทั่วทั้งแปลง เนื่องจากพื้นที่แปลงมีความลาดชัน โดยการวางท่อน้ำ โดยใช้หลักของแรงดันน้ำและการไหลของน้ำจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- แปลงมีความร่มรื่น ชุ่มชื้น และสภาพดินอุดมสมบูรณ์มากขึ้น
- แปลงมีความหลากหลายทางชีวภาพ
- ลดรายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากนำทรัพยากรจากแปลงวนเกษตรเป็นอาหารและปัจจัยพื้นฐานในครัวเรือนแทนการพึ่งพาภายนอก
- เกิดรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี
- สุขภาพจิตดีขึ้น เนื่องจากการทำวนเกษตรสามารถปลดหนี้และอยู่ได้อย่างยั่งยืน
- สุขภาพร่างกายของคนในครอบครัวดีขึ้น เนื่องจากลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร
- สิ่งมีชีวิต (สัตว์และพืช) ที่เป็นผลพลอยได้จากการทำวนเกษตรเกิดขึ้นในแปลง เช่น เห็ด สมุนไพร แมลงต่างๆ

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงาน

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

การทำวนเกษตรต้องมีใจรัก ใฝ่เรียนรู้ รู้จักการวางแผนการปลูกและความเหมาะสมกับชนิดพันธุ์ไม้ที่เลือกปลูก กับสภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศของพื้นที่ นอกจากจะรักษาระบบนิเวศในแปลงให้สมดุลแล้วต้องมีกินและสร้างรายได้

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายสมศักดิ์ พงพรม

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดเลย

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรศัพท์ : 087-216-3274
ที่อยู่ปัจจุบัน : หมู่ที่ 8 ตำบลเลยวังไสย์
อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 5 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 4 คน
รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 68,000 บาท
กิจกรรมหลัก : มะขามหวานและผักหวานป่า

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 8 ตำบลเลยวังไสย์ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย
ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่ : 13
กลุ่ม/ระวาง : 5343III7288
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 38 ไร่ 2 งาน 31 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 38 ไร่ 2 งาน 31 ตารางวา

พื้นที่โดยรวมเป็นเกษตรผสมผสาน

3

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร มีบ่อขุดจำนวน 2 บ่อมีแหล่งน้ำธรรมชาติ และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

บ่อขุดเพื่อใช้ในการเกษตร

4

กิจกรรมในแปลง

- ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : ยางนา ประดู่ และแดง
- ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : มะขามหวาน ผักหวานป่า มะม่วง ทุเรียน กาแฟพันธุ์อาราบิก้า เงาะ ลองกอง มะไฟ น้อยหน่า เสาวรส มะขามป้อม หนามเงาะฝรั่ง ไพล เต้าร้าง แก้วมังกร กลั้วย สมุนไพรฟ้าทะลายโจร หวาย และข้าว
- ปศุสัตว์ : ไก่ชน ไก่พื้นบ้าน
- ประมง : ปลาดุก ปลาดตะเพียน ปลานิล
- กิจกรรมอื่น : ทำน้ำหมักชีวภาพ

ปลูกข้าวผสมผสานกับการปลูกไม้ป่า เช่น ยางนา ประดู่

หมากเฒ่าที่ปลูกในแปลง

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 38 ไร่ 2 งาน ดังนี้

- 5.1) วนเกษตร 20 ไร่ ปลูกรู้อย่างในแปลง
- 5.2) ปลูกลำไยต้น 10 ไร่ (ยางนา ประดู่ และแดง)
- 5.3) เลี้ยงไก่/เลี้ยงปลาตก 2 งาน
- 5.4) บ่อน้ำ 2 ไร่ จำนวน 2 บ่อ
- 5.5) ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ เนื้อที่ 2 ไร่
- 5.6) ป่า 4 ไร่

เลี้ยงไก่ชนแบบธรรมชาติ

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

พื้นที่เดิมเป็นไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยทำเป็นเกษตรเชิงเดี่ยว หลังจากนั้นเกษตรกรมีแนวคิดอยากทำเกษตรในรูปแบบเกษตรยั่งยืนเริ่มศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเกษตรผสมผสานด้วยตนเอง จนมาเจอรูปแบบวนเกษตรจึงเริ่มปรับเปลี่ยนโดยเริ่มต้นจากการปลูกมะขาม มะขามป้อม หมากเม่า ประดู่ แดง ฯลฯ จนมีพืชหลากหลายชนิด และปัจจุบันปลูกพืชสมุนไพรร่วมด้วย

7

จุดเด่น

- ปลุกพืชแบบพึ่งพาอาศัยกัน
- มีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย สามารถสร้างรายได้ให้ครัวเรือนตลอดทั้งปี
- เกษตรกรศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกปฏิบัติเอง
- แปลงมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- เกิดรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี
- สุขภาพจิตดีขึ้น เนื่องจากการทำวนเกษตรสามารถปลดหนี้และอยู่ได้อย่างยั่งยืน
- สุขภาพร่างกายของคนในครอบครัวดีขึ้น เนื่องจากลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร

แปลงพืชสวนครัว เช่น ตะไคร้ ต้นข่า

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- ศึกษาและทดลองปฏิบัติค้นคว้าจนเจอรูปแบบการเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของตนเอง
- ปลุกไม้ไร่ระดับเพื่อเกื้อกูลกัน
- สร้างความหลากหลายในแปลงเกษตรเสมือนภูมิคุ้มกันอย่างหนึ่ง

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายมีชัย ตีมะการ

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดสกลนคร

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรติดต่อ : 081-050-0787
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 435/1 หมู่ 3 ตำบลสร้างค้อ
อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
รายได้จากการเกษตรต่อปี : 200,000 บาท
กิจกรรมหลัก : การแปรรูปหมากเฒ่าและปลูกต้นหม่อน

แบ่งพื้นที่ไม้ป่าปลูกและไม้ผลสัก ยางนาฝ้ายผักหวาน หม่อน

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน	: หมู่ที่ 3 ตำบลสร้างค้อ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสุรินทร์
ประเภทที่ดิน	: ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่	: 19
กลุ่ม/ระวาง	: 1047
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน	: 32 ไร่ 2 งาน 98 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร	: 32 ไร่ 2 งาน 98 ตารางวา

3 แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร บ่อขุด 4 บ่อ และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

4 กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก	: สัก ยางนา ฝ้าย
ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร	: ผักหวาน หม่อน หมากเฒ่า เพกา หวายกินหน่อ มันเทศ
ปศุสัตว์	: ไก่ เป็ด โค หมูป่า และกบ
กิจกรรมอื่น	: ทำปุ๋ยชีวภาพ แปรรูปหมากเฒ่าเป็นไวน์ และน้ำผลไม้

ปศุสัตว์ในแปลง อาทิ โคและเป็ด

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวน 32 ไร่ ดังนี้

- 5.1) ไม้ผล ไม้ยืนต้น เนื้อที่โดยประมาณ 10 ไร่ โดยจะปลูกหมากเฒ่าและหม่อนเป็นหลักเพื่อแปรรูปเป็นน้ำหมากเฒ่าและน้ำหม่อน
- 5.2) ไม้ป่า เนื้อที่จำนวน 7 ไร่
- 5.3) โรงเพาะชำกล้าไม้เพื่อขยายพันธุ์พืช เนื้อที่จำนวน 1 ไร่
- 5.4) ที่อยู่อาศัย เนื้อที่จำนวน 1 ไร่
- 5.5) มีบ่อน้ำจำนวน 4 บ่อ เพื่อกักเก็บน้ำและใช้ประโยชน์ในแปลง

แปรรูปหมากเฒ่าเป็นไวน์ น้ำผลไม้ สบู่ และแชมพูสมุนไพร

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เกิดจากการประสบปัญหาและเป็นหนี้สะสมจากการทำพืชเชิงเดี่ยวและพืชระยะสั้น เช่น การทำมันสำปะหลัง บอ จึงเปลี่ยนแนวคิดมาทำเกษตรผสมผสาน โดยใช้แนวคิดจากการปลูกป่า เพราะป่าบางชนิดอยู่ได้โดยไม่ต้องมีคนมาดูแล ใส่ปุ๋ย และป่าก็ให้ผลผลิตและเกิดรายได้ให้กับตนเองได้ โดยเริ่มปลูกไม้อาหาร ร่วมกับไม้เศรษฐกิจร่วมกัน จึงทำให้เกิดรายได้ทั้งปี และนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าทำให้มีรายได้จากการทำเกษตรเพิ่มขึ้น

7

จุดเด่น

- มีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย
- เกษตรกรมีการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต
- แบ่งพื้นที่ไม้ป่าปลูก และไม้ผล
- เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาอาชีพต่อยอด การทำเกษตร
- พื้นที่เหมาะสมในการปลูกต้นหม่อน ทำให้เกิดรายได้หลักที่มั่นคง

หวายกินหม่อ

มันเทศ

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- สุขภาพร่างกาย และจิตใจดีขึ้น
- ได้เรียนรู้จากธรรมชาติ
- เรียนรู้การเพิ่มมูลค่าสินค้า
- มีรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- ป่า ไม่มีใครใส่ปุ๋ยดูแล ป่าก็อยู่ได้
- การเพิ่มมูลค่าไม้ที่ปลูก และลดการเน่าเสียของผลผลิต ก็เหมือนกับฝากธนาคาร พร้อมที่จะถอนออกมาใช้ได้เสมอ
- ทำทุกอย่างที่เหลือจากการเกษตรให้มีประโยชน์

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายนวนศรี บุตรโคตร

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดหนองบัวลำภู

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรศัพท์ : 087-9678535
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 114 หมู่ 5 บ้านโนนสง่า ตำบลโนนเมือง
อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 6 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 4 คน
รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 504,000 บาท
กิจกรรมหลัก : ไม้บงหวาน ไม้เลื้อย ฝรั่งกิมจู และเกษตรผสมผสาน

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ 5 บ้านโนนสง่า ตำบลโนนเมือง อำเภอากลาง
จังหวัดหนองบัวลำภู
ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ก
1 แปลงเลขที่ : 17 กลุ่ม/ระวาง : 153
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 8 ไร่ 1 งาน 58 ตารางวา
2 แปลงเลขที่ : 18 กลุ่ม/ระวาง : 153
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 8 ไร่ 1 งาน 69 ตารางวา
รวมพื้นที่ทั้งหมด : 16 ไร่ 3 งาน 27 วา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 5 ไร่

3 แหล่งน้ำ

พื้นที่ในการทำนาและปลูกไม้ป่า ไม้ผลตามคันนา

4

กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : พะยุง สัก ยางนา ฝั่เลียง และฝั่บงหวาน

ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : ฝรั่งกิมจู มะม่วง เงาะ กล้วยน้ำว้า มะขามเทศ ส้มโอ
กาแพะราบิก้า ผักหวาน ข้าว ตะไคร้ และพืชผักสวนครัว

ปศุสัตว์ : เลี้ยงเป็ด ไก่พื้นบ้าน

ประมง : ปลานิล

กิจกรรมอื่น : การปลูกพืชผักสวนครัวในโรงเรือน

ปศุสัตว์ในแปลง อาทิ เลี้ยงเป็ด
และไก่พื้นบ้าน

บ่อเลี้ยงปลานิล

ผักกางมุ้งในโรงเรือน

สวนฝรั่งกิมจู

แปลงผักสวนครัว

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวน 16 ไร่ ดังนี้

- 5.1) ไร่บงหวานและไม้เลื้อย เนื้อที่ 4 ไร่
- 5.2) ฝรั่งกิมจู เนื้อที่ 3 ไร่
- 5.3) บ่อน้ำขนาดเนื้อที่ 1 ไร่ 1 บ่อ ไว้ใช้ทำการเกษตรและเลี้ยงปลา
- 5.4) ผักสวนครัว เนื้อที่ 3 ไร่
- 5.5) ข้า เนื้อที่ 1 ไร่
- 5.6) นาข้าว เนื้อที่ 4 ไร่ ไว้สำหรับบริโภค

คลองไส้ไก่ที่อุดมสมบูรณ์
บริเวณริมคลองไส้ไก่ปลูกไม้ป่าและไม้ผล

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

จากการที่ได้ไปอบรมของ ส.ป.ก.หนองบัวลำภู และจากเครือข่ายเกษตรกร และได้รับรู้ถึงประโยชน์จากการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำได้ เป็นแหล่งอาหาร สร้างสมดุลของระบบนิเวศในสวน จึงมีแนวคิดที่จะปลูกไม้ป่าไว้เพื่อเป็นบ้านนกกับตนเองและให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

แปลงปลูกสมุนไพร
อาทิ ข่าและตะไคร้

ไผ่บงหวานและไผ่เลี้ยงในแปลง

มีบ่อน้ำใช้ในการทำการเกษตร โดยในบ่อปลูกบัว
สามารถนำสายบัวและรากบัวมาบริโภค

7

จุดเด่น

เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรของชุมชน และเกษตรกรทั่วไปในจังหวัดหนองบัวลำภูและต่างจังหวัด ด้านการปลูกไผ่และเกษตรผสมผสาน เป็นเครือข่าย ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ศพก.) อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู และเป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรก่อนออกจำหน่าย

ปลูกไม้ป่า เช่น ต้นสักและ
พะยุง บริเวณแปลงเกษตร

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- ได้ธรรมชาติกลับคืนมามีแหล่งอาหารที่กลับมาหลายอย่างเห็ดโคนเห็ดปลวกที่ขึ้นตามธรรมชาติดอกปทุมมา (ดอกกระเจียว) และผักอีรอก
- ดินดี มีความอุดมสมบูรณ์

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงาน

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

ปี พ.ศ. 2558 ได้มีโอกาสไปอบรมศึกษาดูงาน ด้านการเกษตรกับเครือข่ายเกษตรกรและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดหนองบัวลำภู (ส.ป.ก.หนองบัวลำภู) จึงได้น้อมนำแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันแบบพออยู่ พอกินและพึ่งพาตนเองได้ในรูปแบบวนเกษตร ในพื้นที่การเกษตรของตนเองเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้กับครัวเรือนลูกหลานไม่ต้องไปทำงานต่างจังหวัดหรือต่างประเทศทำให้ครอบครัวได้อยู่พร้อมหน้ากัน เกิดความสุขในครอบครัว มีกิน มีใช้ เหลือแบ่งปัน

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นางวิไลวรรณ ธานี

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดอุบลราชธานี

1 ข้อมูลเกษตรกร

- เบอร์โทรศัพท์ : 061-246-8112
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 36/1 หมู่ 10 ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำยืน
จังหวัดอุบลราชธานี
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 11 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 4 คน
รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 200,000 บาท
กิจกรรมหลัก : เห็ดป่า ไม้ดอง และแมลง (ที่เกิดเองหลังจากการทำวนเกษตร)

2 ข้อมูลที่ดิน

- ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 4 ตำบลบุเปือย อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี
ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่ : 8
กลุ่ม/ระวาง : 6038III0808
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 33 ไร่ 1 งาน 39 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 33 ไร่ 1 งาน 39 ตารางวา

ภาพพื้นที่โดยรวมในแปลง

3

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร มีบ่อขุด 2 บ่อ บ่อบาดาล 2 บ่อ และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

4

กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : สะแบง ชิงชัน แดง ยางนา ตะเคียนทอง พะยูงประดู่ สักทอง ผักหวานป่า และไผ่

ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : มะม่วงหิมพานต์ ทุเรียน กลัวย มะเฟือง สลละ ข่า ตะไคร้ มะขามป้อม เห็ดถ่าน มะนาว ดอกปทุมมา (ดอกกระเจียว) ไพล และพืชสมุนไพรอื่นๆ

กิจกรรมอื่น : แปรรูปหญ้าหวาน น้ำสำรอง ชาแก่นตะวัน แปรรูปสมุนไพร และทำน้ำหมัก

พื้นที่เพาะปลูกพืชสมุนไพรในแปลง

เห็ดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจากความอุดมสมบูรณ์ของแปลง

แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวน 33ไร่ ดังนี้

5.1) ป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง เนื้อที่ 30 ไร่ ปลูग्มะม่วงหิมพานต์ กล้วย
ทุเรียนมะเฟือง สละ ข่า ตะไคร้ ไม้ มะขามป้อม เห็ดถ่าน มะนาว ผักหวานป่า ดอกพุดมมา
(ดอกกระเจียว)และพืชสมุนไพร

5.2) บ่อขุด 2 บ่อ เนื้อที่ 3 ไร่ เพื่อทำโคกหนองนา

ไม้ผลในแปลง เช่น มะขาม มะละกอ และกล้วย

การเพาะกล้าไม้ปลูกในแปลง

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมปลูกมันสำปะหลังสลับกับข้าวโพด แต่ขาดทุนตลอด จากนั้น ส.ป.ก. พาไปดูงานแล้วมาปลูกลำไย แต่เจอพายุดันลำไยหักหมด จึงเริ่มวางแผนใหม่โดยใช้แนวคิดจากปราชญ์ที่ได้ไปอบรมมา และเริ่มปลูกกล้วย ชำ ตะไคร้ พริก พืชสวนครัว ไม้ คิดว่าจะกินอะไรให้ปลูกอย่างนั้น และเริ่มปลูกไม้ใหญ่แซมไปในพื้นที่เกษตรตลอด ในช่วงฤดูฝน โดยใช้เวลา 5 ปี สามารถใช้หนี้ได้หมด

“เราสร้างป่าเราจะมีรายได้จากป่า”

7

จุดเด่น

- แปลงมีความร่มรื่น ชุ่มชื้น และสภาพดินอุดมสมบูรณ์มากขึ้น
- แปลงมีความหลากหลายทางชีวภาพ
- ลดรายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากนำทรัพยากรจากแปลงวนเกษตรเป็นอาหารและปัจจัยพื้นฐานในครัวเรือนแทนการพึ่งพาภายนอก
- เกิดรายได้จากการแปรรูปผลผลิตจากแปลงวนเกษตร เช่น น้ำสมุนไพร
- สุขภาพจิตดีขึ้น เนื่องจากการทำวนเกษตรสามารถปลดหนี้และอยู่ได้อย่างยั่งยืน
- สุขภาพร่างกายของคนในครอบครัวดีขึ้น เนื่องจากลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร
- สิ่งมีชีวิต (สัตว์และพืช) ที่เป็นผลพลอยได้จากการทำวนเกษตรเกิดขึ้นในแปลง เช่น เห็ด หน่อไม้ สมุนไพร แมลงต่าง ๆ เป็นต้น

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- ดินเกิดความอุดมสมบูรณ์
- แปลงมีความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อม
- เกิดรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี
- ไม่มีการใช้สารเคมีในการทำเกษตร

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่
ติดตามผลการดำเนินงาน

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- ถ้าเราสร้างป่า เราจะมีรายได้จากป่า ที่เป็นของเราเอง
- ถ้าเรากล้าที่จะเปลี่ยนและเรียนรู้ จะไม่มีอะไรที่ผิด จะมีแต่องค์ความรู้ที่ติดตัวเราไป
- พื้นที่ล้อมรอบทำไร่มันสำปะหลัง ถ้าเราจะชวนเขามาทำวนเกษตรเราต้องทำให้เขาคุ้นเคยถ้าเขาเห็นว่ามีป่าแล้วมีรายได้ที่ดีกว่าทำไร่มันสำปะหลัง เขาก็จะเข้ามาหาเราเอง (ปัจจุบันมีเกษตรกรเปลี่ยนมาทำวนเกษตรหลายครอบครัว) จนได้เป็นศูนย์เรียนรู้ตัวอย่างในตำบล
- การจะเปลี่ยนแปลงชุมชน ถ้าผู้นำไม่เปลี่ยน ชุมชนก็ไม่เปลี่ยน

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายจรัญ แสงสาย

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดจันทบุรี

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรติดต่อ : 089-550-4082
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 95/10 หมู่ที่ 6 ตำบลโป่งน้ำร้อน
อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 6 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 4 คน
รายได้จากการเกษตรต่อปี : 500,000 – 600,000 บาท
กิจกรรมหลัก : ปลูกลำไย

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 6 ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่ : 2
กลุ่ม/ระวาง : 5434/1428
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 16 ไร่ 1 งาน 89 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 16 ไร่ 1 งาน 89 ตารางวา

สภาพพื้นที่ในแปลง

3

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรโดยมีบ่อขุดในแปลงจำนวน 3 บ่อ มีแหล่งน้ำธรรมชาติในชุมชนที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ได้แก่ น้ำจากเขื่อน คลอง ฝายที่ไหลผ่านบริเวณแปลง และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

ขุดบ่อน้ำเป็นแนวกันไฟป่า
และเลี้ยงปลาชนิดต่าง ๆ

ฝายเก็บน้ำที่อยู่ติดกับแปลง

4

กิจกรรมในแปลง

- ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : มะค่า ไม้ ประดู่ยางใหญ่ ค้อ บุก
ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : ลำไย มะพร้าว มังคุด ลองกอง มะนาว มะละกอ
มะม่วงหาวมะนาวโห่ เงาะทุเรียน หมาก มะยงชิด
กล้วย ชะอมและพืชผักสวนครัว อาทิ พริกและมะเขือ
ปศุสัตว์ : ไก่ ไก่วง ไก่ดำ ห่าน และเป็ดเซอร์รี
ประมง : ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาดุก ปลาเทโพ ปลาช่อน และกุ้งก้ามแดง

ไม้ผลในแปลง อาทิ ลำไย มะพร้าว มังคุด ลองกอง กล้วย และมะยงชิด

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 16 ไร่ ดังนี้

- 5.1) ที่อยู่อาศัย 1 ไร่
- 5.2) บ่อน้ำขนาดเนื้อที่ 2 งาน ไว้ใช้ทำการเกษตรและเลี้ยงปลา
- 5.3) เลี้ยงไส้เดือน 1 งาน
- 5.4) เลี้ยงเป็ด 1 ไร่
- 5.5) อื่นๆ เนื้อที่ประมาณ 13 ไร่

ปลูกลำไยแปลง อาทิ เปิดเซอร์รโก้ และกังหันแดง

การเพาะเลี้ยงไส้เดือนเพื่อทำน้ำหมักไส้เดือน

น้ำหมักชีวภาพ

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมเกษตรกรทำสวนผลไม้ (ลำไย) และมีความสนใจที่จะทำเกษตรผสมผสานต้องการปลูกพืชหลากหลายชนิด ส.ป.ก. จึงส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสนับสนุนพันธุ์มะนาว มะพร้าว น้ำหอม และพริกไทย และในปี พ.ศ. 2561 เกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน โดย ส.ป.ก. ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้ป่าร่วมกับการทำสวนผลไม้ เพื่อสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศในแปลง

ปลูกไม้ป่าสวนผสม มะค่าไผ่ ประดู่ยางใหญ่ ค้อ บุก

7

จุดเด่น

- สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากมีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย
- เกิดความอุดมสมบูรณ์ในแปลงเกษตรมากขึ้น ทำให้ลดปริมาณการใช้ปุ๋ยได้มาก (หลังจากใช้หลักการวนเกษตร)
- เกษตรกรมีการวางแผนการผลิตและขยายตลาด โดยสามารถผลิตได้ตามความต้องการของตลาด

พืชพื้นถิ่น อาทิ บุก

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- ได้ความร่มรื่น
- มีแนวกันลมธรรมชาติ
- เกิดรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี
- สุขภาพดีขึ้น ร่างกาย อายุน้อย

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนิน

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- การสร้างระบบวนเกษตรในแปลง เสมือนสร้างภูมิคุ้มกันให้กับการทำการเกษตร คือ มีทั้งแนวกันไฟธรรมชาติ มีไม้ใหญ่บังลม และที่สำคัญเกิดความชุ่มชื้นในดิน
- ขุดบ่อน้ำเป็นแนวกันไฟฟ้า (เคยเกิดไฟฟ้า) นอกจากจะสามารถกันไฟฟ้าเข้ามาในแปลง สามารถนำน้ำจากบ่อมาใช้ประโยชน์ในแปลงเกษตร และสามารถเลี้ยงปลาในบ่อเพื่อบริโภคและสร้างรายได้เสริม

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

งานนายวินัย สุวรรณไตร

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดฉะเชิงเทรา

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรติดต่อ : 082-685-6991
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 57/1 หมู่ที่ 8 ตำบลหนองไม้แก่น
อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
กิจกรรมหลัก : ปลูกสมุนไพร

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน	: หมู่ที่ 8 ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
ประเภทที่ดิน	: ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่	: 12
กลุ่ม/ระวาง	: 4S3E
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน	: 17 ไร่
เนื้อที่ทำวนเกษตร	: 17 ไร่

3 แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร โดยอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

พื้นที่แปลงโดยรวมมีไม้ป่า ไม้พื้นถิ่น ไม้กินได้ ไม้ผล และพืชสมุนไพร

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : ตะเคียน กระถินเทพา พะยูงมะฮอกกานี ยางนาไม้เกตุ
แก่นางนี้หมีขึ้นตะเคียน รวงผึ้ง ต้นหูก กระบกพราย
จันทน์ไฟจิต

ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : กระท้อน มะกรูด มะม่วงหิมพานต์ กาสามปึก ว่านสาวหลง
มหาพรหมราชินี ปอหู่ช้าง เต่าร้าง เห็ดเหื่อไผ่ ไม้เซาะ
รางจิต ใบระกา โตไม่รู้ล้ม กระดุกโกดำ ปลาไหลเผือก
พญายา (กระแจะ) เถาวัลย์เปรียง และสมุนไพรอื่นๆ

กิจกรรมอื่น : เพาะพันธุ์กล้าไม้ เพาะเห็ดเหื่อไผ่ เฝ้าถ่าน ผลิตน้ำส้มควันไม้ และแปรรูป
สมุนไพร (ยาสระผม ยาหม่องสมุนไพรน้ำยาเอนกประสงค์ และน้ำมันสมุนไพร)

สมุนไพรในแปลง เช่น ว่านสาวหลง มหาพรหมราชินี
และปอหู่ช้าง เป็นต้น

กาสามปึกใหญ่ (เกล็ดปลา)
ในแปลง

การเพาะเห็ดเหื่อไผ่ในแปลง

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 17 ไร่ ดังนี้

- 5.1) ที่อยู่อาศัย 100 ตารางวา
- 5.2) บ่อน้ำขนาดเนื้อที่ 100 ตารางวา
- 5.3) สวนพืชล้มลุก พืชอาหาร สมุนไพรต่างๆ เนื้อที่ 3 ไร่
- 5.4) สวนป่า ไม้ยืนต้น ประมาณ 13 ไร่

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมเกษตรกรทำไร่มันสำปะหลังและอ้อย ทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตตกต่ำ เกิดภาวะหนี้สิน จนได้มีโอกาสพบกับผู้ใหญ่วิบูลย์เข็มฉะลิมา ปราชญ์เกษตร (ต้นแบบวนเกษตร) ซึ่งได้แนะนำให้ปลูกพืชหลากหลาย ทั้งไม้ป่า ไม้พื้นถิ่น ไม้กินได้ ไม้ผล พืชสมุนไพร และไม้อื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ เกิดความมั่นคงทางอาหารและส่งผลให้ระบบนิเวศและดินในแปลงอุดมสมบูรณ์ขึ้น นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้การเพาะพันธุ์กล้าไม้และการแปรรูปสมุนไพรเพื่อสร้างรายได้เสริม จนได้เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในด้านการทำวนเกษตรและสมุนไพร

ต้นกล้ารวงผึ้งในแปลง

7

จุดเด่น

- มีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย สามารถบริโภค-อุปโภคในครัวเรือน และสร้างรายได้ตลอดทั้งปี
- มีไม้หายากหลากหลายชนิด ทำให้สามารถเพาะพันธุ์กล้าไม้จำหน่ายได้ในราคาสูง
- มีสมุนไพรหลากหลายชนิดซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งผลิตสมุนไพรที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ
- มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากต้นไม้และสมุนไพร สำหรับใช้ในครัวเรือน และจำหน่าย

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- มีความรู้ด้านสมุนไพร
- ในแปลงเกิดความหลากหลาย
- ลดรายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากนำทรัพยากรจากแปลงวนเกษตรเป็นอาหาร

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- สอนให้ชาวบ้านเพาะพันธุ์ไม้เอง โดยไม่ต้องซื้อ จะได้เป็นองค์ความรู้ติดตัว
- ให้เน้นที่รายจ่ายเป็นหลัก ไม่เน้นรายได้ ต้องลดรายจ่ายให้ได้ โดยการพึ่งพาตัวเอง
- คนอยู่ป่าไม่จำเป็นต้องหาหมอ ใช้สมุนไพรในป่ารักษา
- วนเกษตร เป็นได้ทั้งโรงงานอาหาร โรงงานผลิตรายการโรค โรงงานของใช้ในครัวเรือน และสร้างแหล่งจุลินทรีย์ท้องถิ่น

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงาน

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นายปรีชา บุญท้วม

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดระยอง

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรศัพท์ต่อ : 082-685-6991
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 81 หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยทับมอญ
อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 9 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
รายได้ภาคการเกษตรต่อปี : 360,000 บาท
กิจกรรมหลัก : ไม้ผล

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน : หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยทับมอญ อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง
ประเภทที่ดิน : ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่ : 4
กลุ่ม/ระวาง : 605
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน : 29 ไร่ 0 งาน 50 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร : 29 ไร่ 0 งาน 50 ตารางวา

3 แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร มีบ่อขุดจำนวน 1 บ่อ โดยทำเป็นบ่อ
แบบแก้มลิง และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

พื้นที่ภายในแปลงมีระบบนิเวศ
ป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์

ในแปลงมีไม้หายากและมีมูลค่า
เช่น ไม้กฤษณาและเทพทาโร

4 กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : พะยูง เทพทาโร ยางนา กฤษณา ตะเคียน สัก ไม้
ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : ทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกอง ผักตบชวย โดไม่รู้ล้ม
ตะไคร้ พริกไทย

ปศุสัตว์ : ไก่และกระบือ

ประมง : ปลานิล ปลาดุก ปลาหมอสี ปลาตะเพียน ปลาดุก

กิจกรรมอื่น : เฝือกคั้นน้ำ ส้มควั่นไม้ น้ำหมักชีวภาพ ดินหอม และสารสกัดจากส่วนต่าง ๆ
ของต้นไม้มาใช้ประโยชน์ในการบำรุงพืชและไล่แมลง

เตาเผาถ่าน เพื่อทำถ่านไม้และน้ำส้มควั่นไม้
สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการไล่แมลง

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 29 ไร่ ดังนี้

5.1) ที่อยู่อาศัย 1 งาน

5.2) บ่อน้ำขนาดเนื้อที่ 1 งาน

5.3) ป่าธรรมชาติ ป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง เนื้อที่ประมาณ 27 ไร่ ประกอบด้วย สมุนไพรมะพร้าวและไม้ผล โดยปลูกผสมกันไป นอกจากนี้ยังเลี้ยงไก่ป่าประมาณ 100 ตัว ให้ทำกินตามธรรมชาติ (ไม่มีกรงขัง)

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยทำไร่มันสำปะหลังเพียงอย่างเดียว ทำให้ดินเสื่อมโทรม เกิดภาวะขาดทุน จึงได้ปรับเปลี่ยนมาทำสวนผลไม้ แต่ก็ประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ (พายุ) ต้นไม้ล้มผลผลิตเสียหายจนกระทั่ง ส.ป.ก.ได้เข้ามาสนับสนุนการทำเกษตรผสมผสาน จึงปรับเปลี่ยนการทำสวนผลไม้เชิงเดี่ยวเป็นการปลูกไม้ผลร่วมกับไม้ป่า ไม้พื้นถิ่น ไม้หายาก และไม้ยืนต้นอื่น ๆ จนแปลงเกิดความสมดุลของระบบนิเวศ ดินดีขึ้น และไม้ป่าสามารถลดแรงปะทะจากลมที่เป็นสาเหตุให้ไม้ผลโค่นล้มนอกจากนี้ ส.ป.ก. ยังสนับสนุนให้เรียนรู้วิธีทำดินหอม และสารสกัดต่างๆจนเกิดเป็นรายได้เสริมขึ้น

ไม้ผลในแปลงอาทิ ทุเรียน มังคุด เงาะ และลองกอง

7

จุดเด่น

- สภาพพื้นที่ภายในแปลง มีระบบนิเวศที่สมดุล ดินอุดมสมบูรณ์ มีระบบนิเวศคล้ายระบบนิเวศป่าธรรมชาติ
- มีการบริหารจัดการแปลงแบบครบวงจร นำผลผลิตจากแปลงมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ และนำส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ เช่น ใบ กิ่ง ก้าน และราก มาสกัดเป็นสารต่าง ๆ เพื่อใช้บำรุงพืชและไล่แมลง สามารถใช้ในแปลงตัวเอง และจำหน่ายเกิดเป็นรายได้เสริม
- ทำแปลงเกษตรเป็นระบบอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีซึ่งสามารถลดต้นทุนการผลิต
- ผลิตปุ๋ยใช้เอง โดยนำส่วนต่างๆ ของต้นไม้ที่เหลือใช้ เช่น ใบไม้ กิ่งไม้ เปลือกผลไม้ มาทำปุ๋ยหมัก
- มุ่งองค์ความรู้ในเรื่องการปลูกพืชที่เกื้อกูลกัน พืชชนิดไหนปลูกใกล้กัน จะช่วยส่งเสริมกัน กำจัดศัตรูพืชให้แก้กัน
- มุ่งองค์ความรู้เรื่องการทำดินหอม สามารถขยายผลสู่ชุมชน และเกิดเป็นรายได้
- ในแปลง มีไม้หายากและมีมูลค่า เช่น ไม้กฤษณา และเทพทาโร สามารถขยายพันธุ์เพื่อจำหน่าย

ยางไม้จากไม้หายาก

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- มีการเปลี่ยนแปลงทางภูมินิเวศที่ดีขึ้น
- มีความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น
- นำวัสดุเหลือใช้จากแปลงเกษตรมาเพิ่มมูลค่า
- มีรายได้ที่มั่นคง

9

แนวคิดในการทำวนเกษตร

- ทำวนเกษตร นอกจากจะรักษาระบบนิเวศในแปลงให้สมดุลแล้ว ต้องมีกินและมีรายได้
- ตัดแต่งต้นไม้สม่ำเสมอ จะได้ดูแลง่าย จัดการง่าย เก็บเกี่ยวง่าย ทั้งยังลดโรคและแมลง

เกษตรกรต้นแบบในโครงการส่งเสริม ระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

นางจิตรา มุสิกพงศ์

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1 ข้อมูลเกษตรกร

เบอร์โทรติดต่อ : 084-846-8440
ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ 29 หมู่ 6 ตำบลไพรโสภา
อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
สมาชิกในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
แรงงานในครัวเรือน : จำนวน 2 คน
รายได้จากการเกษตรต่อปี : 350,000 บาท
กิจกรรมหลัก : ปลูกยางและกรีดยาง

สภาพพื้นที่ภายในแปลงที่เป็นป่าผสมผสานที่ปลูกยางพารา
ไม้ป่า ไม้ผล สมุนไพร และผักเหียงร่วมกัน

2 ข้อมูลที่ดิน

ที่ตั้งแปลงที่ดิน	: หมู่ที่ 6 ตำบลไพรโสภา อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ประเภทที่ดิน	: ส.ป.ก. 4-01 ก
แปลงเลขที่	: 1
กลุ่ม/ระวาง	: 2193
พื้นที่ทั้งหมดจำนวน	: 44 ไร่ 0 งาน 85 ตารางวา
เนื้อที่ทำวนเกษตร	: 44 ไร่ 0 งาน 85 ตารางวา

3 แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร มีบ่อขุด 3 บ่อ และอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล

บ่อน้ำในแปลง

4

กิจกรรมในแปลง

ไม้ป่า/ไม้พื้นถิ่น/ไม้หายาก : พะยอม ยางนา ตะเคียน สะเดาเทียม พะยุง มะฮอกกานี มะเดื่อป่าตะเคียนทอง จำปาทอง เข็มป่า

ไม้กินได้/ไม้ผล/สมุนไพร : ละมุด มะขาม ทุเรียน กระท้อน สะตอ ละไม เงาะ ชะมวง เนียง มังคุด ลองกอง มะขามยักษ์ มะพร้าว ขนนป้า มะขามป้อม มะยมหอม มะอึก พริก ชะพลู พริกไทย มันหอม หม่อน กล้วย ผักเหลียง สลละ ระกำ หวายป่า หลุมพี ข่า ดีปลี ปักซาสุวรรณ พิษสมุนไพรร และพิษสวนครัว

ประมง : เลี้ยงปลาในพืชและปลาไหล

5

การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน จำนวน 44 ไร่ ดังนี้

- 5.1) สวนไม้ผล 20 ไร่
- 5.2) บ่อน้ำขนาดเนื้อที่ 2 ไร่ 3 บ่อ เลี้ยงปลา
- 5.3) สวนยางพารา เนื้อที่ 10 ไร่
- 5.4) วนเกษตร 10 ไร่ ปลูกทุกอย่างในแปลง
- 5.5) ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ เนื้อที่ 2 ไร่

ไม้ผลและผักสวนครัวในแปลง อาทิ ทุเรียน พริกไทย และคุณ (อ้อดิบ)

6

แรงจูงใจในการทำวนเกษตร

เดิมปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยปลูกยางพาราที่ผ่านมายางพาราที่เกษตรกรปลูกไว้ประสบกับปัญหาในบางฤดูกาล จึงทำให้น้ำยางจากต้นไหลได้น้อย ส่งผลให้ได้ผลผลิตน้อย ไม่สม่ำเสมอหลังจาก ส.ป.ก. ได้พาไปศึกษาดูงาน ทำให้เกิดแนวคิดที่จะเพิ่มกิจกรรมทางการเกษตรให้หลากหลายขึ้นและอาจจะทำให้สวนยางพาราเกิดความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น เมื่อกลับมาจากดูงาน เกษตรกรจึงเริ่มลงมือทันที เริ่มจากปลูกไม้เสริม ปลูกครั้งแรกเลยคือ ต้นจำปาทองจากนั้นจึงปลูกไม้ผล ผักเหติยง และไม้ป่าแซม รวมถึงพืชสมุนไพรพื้นบ้านชนิดต่างๆในสวนยางพารามากขึ้นจนเกิดความหลากหลายทางชีวภาพขึ้น ไม้ที่ผลัดลงดิน สามารถสลายเป็นปุ๋ยให้กับไม้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ผลที่ได้จากการทำวนเกษตรคือ ได้ความร่มรื่น สุขภาพจิต สุขภาพกายดีขึ้น เพราะป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ เพิ่มพื้นที่สีเขียวจากเดิมมากขึ้น ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงได้เห็นถึงประโยชน์ในการทำวนเกษตร จึงนำไปเป็นแบบอย่างและลงมือทำ และยังมีไม้ป่าหายากที่ปลูกไว้ในอนาคตยังสามารถเพิ่มมูลค่า ให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์จากตรงนี้สืบไป

7

จุดเด่น

- มีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย สามารถสร้างรายได้ให้ครัวเรือนตลอดทั้งปี
- ปัจจุบันยังเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน
- เกษตรกรมีการลงทะเบียนต้นไม้ ทำธนาคารต้นไม้
- แปลงมีความอุดมสมบูรณ์

8

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวนเกษตร

- เกิดความหลากหลายในแปลงเกษตร
- ได้เป็นวิทยากรเรื่องวนเกษตร
- มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาต้นไม้
- สามารถควบคุมผลผลิตให้ออกตามความต้องการได้
- เกิดรายได้จากกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี

- อยากขยายองค์ความรู้และแนวคิดในการทำวนเกษตรให้เพื่อนเกษตรกรได้เห็นคุณค่าและความสำคัญ ในการทำวนเกษตร
- ทำเกษตรที่เหมือนการสร้างป่าและยังมีรายได้จากป่า
- ปลุกต้นไม้ไว้ให้ลูกหลาน ไม่ได้ปลูกไว้ใช้เอง

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ลงพื้นที่ติดตามผลการดำเนินงาน

“วนเกษตรคนเก่ง”

ต้นแบบ ส.ป.ก.

ที่ปรึกษา

นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม

นายวิวรรณ สงประเสริฐ

นางอาทิตย์ยา พองพรหม

รองเลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน
ในเขตปฏิรูปที่ดิน

คณะผู้จัดทำ

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

นางสาวดวงใจ ตู๋ดำ ผู้อำนวยการกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

นางสาวรัชนิวรรณ มานะวงศ์ไพบุลย์

นางสาวณฐนนท์ สันติมิตร

นางสาวไอศวรรย์ อารยะทวีกุล

นายสุรียา เปรมสมัย

นางสาวกชวรรณ ศรีอรุณ

นางสาวชุตินา สาครเจริญ

นางสาววิจิตตา ขาวดี

นางสาวสุชัญญา เด่นเกรียงไกร

นางสาวนันทิกานต์ แซ่เต๋น

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน (พนักงานราชการ)

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน (พนักงานราชการ)

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม
สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

วนเกษตรคนเก่ง

ต้นแบบ ส.ป.ก.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

เลขที่ 166 ถนนปรีดิพิบูลย์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

www.astro.go.th